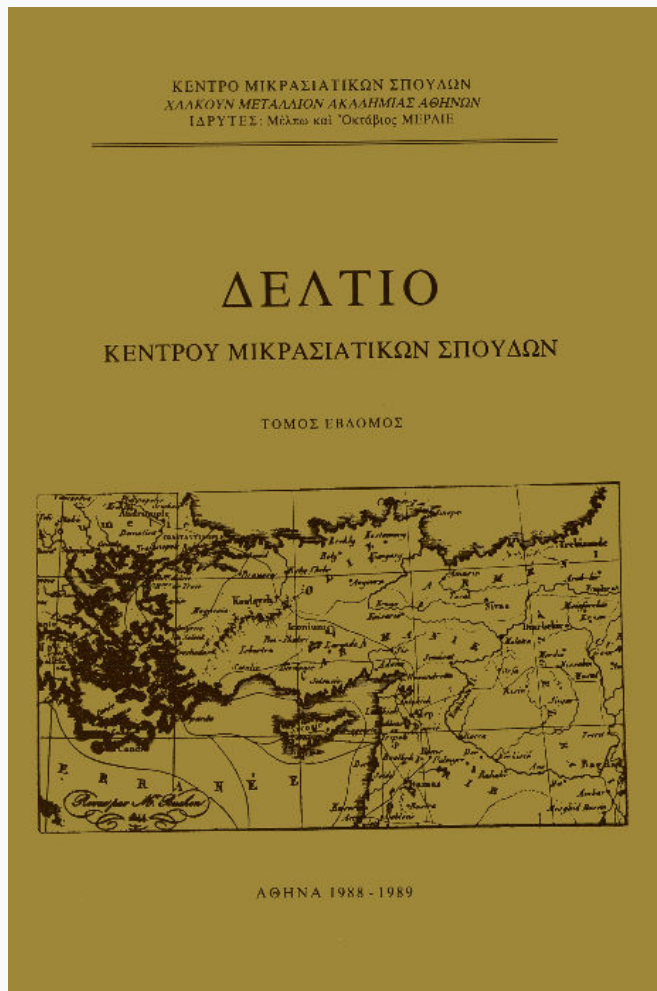

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 7 (1988)

Cumhur Odabasioglu, Trabzon 1869-1933 Yillari Yasantisi

Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου

doi: [10.12681/deltiokms.198](https://doi.org/10.12681/deltiokms.198)

Copyright © 2015, Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ζαχαριάδου Ε. Α. (1988). Cumhur Odabasioglu, Trabzon 1869-1933 Yillari Yasantisi. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 7, 322–324. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.198>

τὰ προσόντα γιὰ νὰ θεωρεῖται προεστὼς (ayan). Ὡς προεστὼς ἔπαιρνε μέρος σὲ καταγραφή τοῦ πληθυσμοῦ καὶ συγκέντρωσε φόρους γιὰ νὰ βοηθήσει τὸν καδὴ. Γιὰ ὅλα τὰ παραπάνω ζητήματα βλ. Inalcik, *Military and Fiscal Transformation*, σσ. 314-337. Ἀπὸ τὸν 12^ο αἰῶνα ἡ μίσθωση τῶν φόρων καὶ ἡ συγκέντρωση τοῦ κατ' ἀποκοπὴν φόρου ἄρχισε νὰ ἀνατίθεται ἀπὸ τὸν σουλτάνο καὶ σὲ χριστιανικὲς κοινότητες. Εἶναι λοιπὸν πολὺ πιθανὸ οἱ διάφοροι δραγομάνοι τῆς Κύπρου ἢ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ νὰ μίσθωναν τοὺς φόρους. Ὡστόσο καὶ οἱ δραγομάνοι καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ὀφείλαν νὰ συμμετέχουν στὴν εἰσπραξὴ τοῦ φόρου καὶ ὅταν ἀκόμα δὲν τὸν εἶχαν μισθώσει.

Μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ μποροῦμε τώρα νὰ ξαναγυρίσουμε στὰ ἔγγραφα. Πληροφοροῦμαστε ὅτι ἐξαιτίας τοῦ πολέμου τῆς Αἰγύπτου ἐπιβλήθηκε ἔκτακτος φόρος στὴν Κύπρο, προφανῶς imdad-i seferiyye, τὸν ὁποῖο κατέβαλε ὁ ἴδιος ὁ δραγομάνος (σσ. 29-30, 42-43). Τὸ γεγονὸς ἔχει προηγουμένα, γιὰ πολλοὺς προύχοντες κατέβαλλαν ἀπὸ τὸ προσωπικὸ τους ταμεῖο φόρους καὶ εἰσέπρατταν κατόπιν τὰ χρήματα ἀπὸ τὸ λαό, πρὸς τὸν ὁποῖο εἶχαν, ὑποτίθεται, κάνει ἓνα δάνειο (Inalcik, ὅπου παραπάνω, σ. 316). Ἐπειδὴ ὁ muhassil ἐνεργοῦσε αὐθαίρετα, οἱ ἄλλοι παράγοντες, οἱ ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴ φορολογία, ἔκαναν ἀναφορὰ στὸν σουλτάνο (σσ. 34-38, 45-47). Ἡ δράση τοῦ Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του γίνεται σαφέστερα γνωστή.

ΕΙΣΑΒΕΤ Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ

Cumhur Odabaşıoğlu, *Trabzon 1869-1933 Yılları Yaşantısı*, "Αγκυρα, χωρίς χρονολογία.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ προσφέρει πλουσιότατο ὕλικὸ σχετικὰ μὲ τὴ νεότερη ἱστορία τῆς Τραπεζούντας, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ἀξιοποιηθεῖ γιὰ δύο λόγους. Ὁ πρῶτος καὶ κύριος εἶναι ὅτι τὸ βιβλίο ἔχει συνταχθεῖ χωρὶς νὰ τηρηθοῦν οἱ ἀρχὲς πού ἔχει γενικὰ καθιερωθεῖ νὰ εφαρμόζονται σὲ τέτοια μελετήματα. Π.χ. στὴ βιβλιογραφία πού παραθέτει ὁ συγγραφέας (σσ. 175-178) περιλαμβάνονται διάφορα δημοσιεύματα σχετικὰ μὲ τὴν Τραπεζούντα καὶ τὴν περιοχὴ τῆς γραμμένα ἀπὸ ἐπαρχιακοὺς λογίους. Σπανίως ὅμως ἀναφέρεται ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος, ὅπου ἐκδόθηκαν, καὶ ὁ ἀναγνώστης δὲν μαθαίνει ἂν πρόκειται γιὰ παλιὸ ἢ πρόσφατο μελῆμα. Ὁ δεῦτερος λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ βιβλίο μειονεκτεῖ, εἶναι ὅτι ὁ συγγραφέας, κατὰ τὶς ἱστορικὲς ἀνασκοπήσεις του, παίρνει πολὺ λίγο ὑπόψη του τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς Τραπεζούντας, πού ὡς τὸ 1922 ἦταν δραστήριος καὶ ἀρκετὰ ἀνθηρός.

Ὅπως πληροφοροῦμαστε στὴ σελ. 24, ὁ συγγραφέας, μετὰ ἀπὸ μερικὲς εἰσαγωγικὲς πληροφορίες, ἀρχίζει τὸ πόνημά του ἀπὸ τὸ ἔτος 1869, ἐπειδὴ τότε γιὰ πρώτη φορά, ὕστερα ἀπὸ κυβερνητικὴ ἀπόφαση, ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται οἱ ἐπετηρίδες τῶν διαφόρων νομῶν τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατο-

ρίας, δηλαδή οι *Vilayet Salnameleleri*, οι οποίες παρείχαν πληροφορίες σχετικὰ με τις διάφορες περιοχές. Ἀπὸ τὶς ἐπετηρίδες αὐτές, πού εἶναι δυσεῦρετες, καὶ μάλιστα στὴν Ἑλλάδα, ὁ συγγραφέας ἀντλεῖ καὶ παραθέτει διάφορα στοιχεῖα, δυστυχῶς ὅμως πάντοτε μὲ κάποια ἀοριστολογία. Στὴν ἐπετηρίδα τοῦ 1869 ἀναγράφεται ὁ πληθυσμὸς τῆς Τραπεζούντας καὶ τῆς περιοχῆς τῆς, πού ἀνερχόταν σὲ 104.306 κατοίκους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 84.260 ἦσαν Μουσουλμάνοι, οἱ 15.141 Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι, οἱ 4.518 Ἀρμένηδες καὶ οἱ 397 Καθολικοὶ (σ. 26). Στὶς ἐπετηρίδες τῶν ἐτῶν 1876 καὶ 1877 ἀναγράφονται οἱ 37 συνοικίες τῆς Τραπεζούντας, ἀπὸ τὶς ὁποῖες διατηροῦσαν τὸ ἑλληνικὸ τοὺς ὄνομα οἱ ἀκόλουθες: Ἅγιος Βασίλειος, Ἁγία Σοφία, Ἅγιος Φίλιππος, Ἐξωτικά, Φάρος, Κινδυνάρη (σσ. 40-41).

Παρὰ τὴν ἔλλειψη συστηματικότητας, παρουσιάζουν σημαντικὸ ἐνδιαφέρον τὰ στοιχεῖα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κίνηση τοῦ λιμανιοῦ τῆς Τραπεζούντας καθὼς καὶ τοῦ μικρότερου λιμανιοῦ τοῦ Ριζαίου, στὰ ὁποῖα κατέπλεαν πλοῖα ἀπὸ τὰ γειτονικὰ λιμάνια τοῦ Βατοῦμ καὶ τοῦ Σοχοῦμ, ἀπὸ τὴ λοιπὴ Ρωσικὴ ἐπικράτεια καὶ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Σημειώνουμε καὶ τὴν παρουσία τῶν πλοίων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχουν μερικοὶ πρόχειροὶ πίνακες μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν πλοίων, τὴ χωρητικότητά τους σὲ τόνους καὶ τὰ ἐμπορεύματα πού εἰσήγαν καὶ ἐξήγαν. Γίνεται ἰδιαίτερη μνεῖα τῶν ἐμπορευμάτων πού ἔφταναν στὴν Τραπεζούντα ἀπὸ τὴν Περσία γιὰ νὰ διοχετευθοῦν στὴν Εὐρώπη (σσ. 52-53, 70-71, 84).

Ὁ συγγραφέας παραθέτει διάφορους καταλόγους μὲ τὰ ὀνόματα μελῶν κοινοτικῶν συμβουλίων, δημοσίων ὀργανισμῶν, διοικητικῶν συμβουλίων Τραπεζῶν κτλ., στὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν διάφορα ἑλληνικὰ ὀνόματα. Θεώρησα χρήσιμο νὰ ἐπισημάνω ἐδῶ τὰ κυριότερα, μολοντὶ ἔχω κάποτε ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ἀκρίβεια μὲ τὴν ὁποία ἔχουν ἀντιγραφεῖ ἀπὸ τὶς ἐπετηρίδες. Ἐπίσης, προηγουμένως θυμίζω ὅτι ἡ χρονικὴ περίοδος μὲ τὴν ὁποία ἀσχολεῖται ὁ συγγραφέας συμπίπτει σημαντικὰ μὲ τὴν ἐποχὴ τῶν λεγομένων μεταρρυθμίσεων, ὅποτε τὸ ὀθωμανικὸ κράτος, στὴν προσπάθειά του νὰ ἐκσυγχρονισθεῖ, εἶχε ἰδρύσει διάφορα γραφεῖα δημοσίων ὑπηρεσιῶν στίς ἐπαρχίες, στὰ ὁποῖα συμμετεῖχαν καὶ μὴ Μουσουλμάνοι ὑπῆκοοι τοῦ σουλτάνου. Τέλος θυμίζω πὼς ὡς τὰ χρόνια τοῦ Ἀτατοῦρκ οἱ Τούρκοι δὲν χρησιμοποιοῦσαν ἐπίθετα καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὀρισμένοι ἀναφέρονται ἀπλῶς μὲ τὸ βαπτιστικὸ τους.

Στὸ κοινοτικὸ συμβούλιο τῆς Τραπεζούντας ἀρχικὰ συμμετεῖχε μόνον ἓνας Ἕλληνας, ὁ Πανίκος Πουλουργίου (ἀπὸ τὸ 1869 ὡς τὸ 1872). Ἀργότερα παρουσιάζονται οἱ Τζενασεδόγλου Νικολῆς (185-76), Τουρκόγλου Θωμᾶς (1875-78), Κακουλόγλου Γιώργης (1878), Κακουλόγλου Πανίκος (1879), Φίλιππος (1879), γιαιτρός Ἀντωνάκης (1876), γιαιτρός Γιώργης (1878), Μπαρκινόγλου Σίμων (1881), Λαζαράκης (1888), Φιντόπουλος Τοτὸς (1892-93), Τερζιγιανόγλου Βασιλάκης (1898-1904), Κογκολίδης Πέτρος καὶ Φωστηρόπουλος Γιώργος (1900), Ἀγρίδης Γιώργης (1900-04). Στὸ κοινοτικὸ

συμβούλιο τοῦ Ὅφι συμμετεῖχαν με ἑλληνικά ὀνόματα οἱ Τζεβαχιρίδης καὶ Κωνσταντῖνος (1869, 1870), Βασίλης (1876), Λάζαρος (1878-93). Στὸ κοινοτικό συμβούλιο τῶν Σουρμένων, πὺ ἰδρύθηκε ἀργότερα, συμμετεῖχαν οἱ Βασίλης (1877-79), Ἀλιτουρανόγλου Χρίστος (1892-1893), Πέτρος (1898). Στὸ κοινοτικό συμβούλιο τοῦ Ακσεabad (Πλάτανα) συμμετεῖχαν οἱ Ἀντώνογλου Γιώργης καὶ ἕνας ἄλλος Γιώργιος (1892-93), Ἰωακείμογλου Πάντζος (1900), Κεσίσογλου Εὐκλείδης (1900-02), Κυργιανόγλου Γιάνκος (1900-02), Ἀντώνογλου Μιχαήλ (1901-03), γιαιτρός Βαρωνάκης (1904).

Στὴν ἐπιτροπὴ τοῦ νομαρχιακοῦ τυπογραφείου, πὺ ἰδρύθηκε τὸ 1851, συμμετεῖχε κάποιος Παναγιώτης (1870-78) καὶ στὸ νομαρχιακὸ σωφρονιστήριο ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος Μιχαήλ (1872).

Στὸ μεικτὸ ἐμπορικὸ δικαστήριο συμμετεῖχε ὁ Βασιλάκης (1870-74) καὶ κατόπιν ὁ Γιώργος Γαβανίδης (1875-88). Στὸ ἐμπορικὸ, γεωργικὸ καὶ βιοτεχνικὸ συμβούλιο, πὺ ἰδρύθηκε τὸ 1876 (βλ. στίς σσ. 43-49 τὸ καταστατικὸ του), ὑπηρετήσαν οἱ Ἐφραιμίδης Πάντζος (1892-95), Φωστηρόπουλος Γιώργιος (1900), Τερζιγιανόγλου Βασίλης (1900), Ἀϊνεμπετόγλου ἢ Ἀντώνογλου ἢ Ἀϊνακόγλου Ἰορδανάκης (1900-01), Χριστόπουλος Γιωργάκης (1901-02), Μεταξᾶς Χρίστος (1902-04), Βελισαρίδης Θεμιστοκλῆς (1903-04), Καλπακτζῆς Γιώργης (1903-04). Στὸ ἀντίστοιχο συμβούλιο τοῦ Ακσεabad ὑπηρετήσε ὁ Σιμονόγλου Γιάννης (1892-93, 1898-1904) καὶ τοῦ Ὅφι ὁ Κεσίσογλου Λάζαρος (1898), ὁ Βασίλογλου Γιάννης (1901) καὶ ὁ Δημήτρης (1902).

Ἑλληνικά ὀνόματα ἀπαντοῦν καὶ στὸν κόσμον τῶν ἐπιχειρήσεων. Σὲ μιὰ ἀνώνυμη ἐμπορικὴ ἐταιρεία πὺ ἰδρύθηκε τὸ 1869, ἐκτός ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πὺ ἀποτελοῦσαν τὴν πλειοψηφία, καὶ τοὺς Ἀρμένηδες, συμμετεῖχαν οἱ Θεμιστοκλῆς, Πουλουρόγλου Πανίκος, Σαρκατζιόγλου Νικόλας, Ζαριφίδης καὶ ἀργότερα οἱ Πουλουρόγλου Νικόλαος καὶ Ἀγρίδης Πανίκος. Στὸ διοικητικὸ συμβούλιο τῆς νεοἰδρυμένης Γεωργικῆς Τράπεζας συμμετεῖχαν τὸ 1893 ὁ Τοτὸς Φιντόπουλος καὶ ὁ Ἐφραιμίδης Πάντζος. Στὸ παράρτημα τῆς Ὁθωμανικῆς Τράπεζας τῆς Τραπεζούντας συμμετεῖχαν στὴ διοίκηση οἱ Στανόπουλος Κωνσταντῖνος (1893-1901), Ἀβραάμ καὶ Κωνσταντῖνος Ἀρταλάρης (1901-04), Χρίστος Τουλπάδης, Σ. Ρούλης, Χρίστος Δαλίδης (1904).

ΕΛΙΣΑΒΕΤ Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ